

Pl. ÚS 16/93

> 1. Rozdíl mezi restitucí a vyvlastněním lze obecně vymežit následovně:

a) Restituce je odstraněním protiprávnosti při převodu vlastnictví, případně protiprávního zásahu do vlastnického práva, a to navrácením věci do původního právního vztahu s právními účinky ex tunc.

b) Vyvlastnění je nuceným odejmutím vlastnického práva ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu a s právními účinky ex nunc.

c) Důvodem restituce je výlučně protiprávnost, zatímco důvodem vyvlastnění je veřejný zájem, tj. pojem odlišný. Z požadavku náhrady, který je definičním znakem vyvlastnění, plyne, že důvodem vyvlastnění odstranění protiprávnosti být nemůže, protože poskytování náhrady vyvlastněnému, jehož právní pozice je spojena s protiprávností, by bylo absurdní.

d) Právní účinky restituce nastávají ex tunc, právní účinky vyvlastnění ex nunc. Restituce tudíž není nuceným odejmutím vlastnictví, nýbrž povinností obnovit původní právní stav. Zákonná úprava restituce může však v ústavně odůvodněných případech vyloučit zpětné nároky osob oprávněných žádat vydání věci.

e) Právní účinky restituce jsou také odlišné od právních účinků vyvlastnění z hlediska obsahu zápisu do katastru nemovitostí.

2. Zákonodárce v rozporu s principy legislativní techniky a zároveň se zásadami jasnosti a určitosti zákona, které představují součást principu právní jistoty, a tudíž principu právního státu (čl. 1 Ústavy České republiky), dvěma různými způsoby upravil začátek plynutí lhůt, navazujících na právní skutečnosti, založené účinností zákona č. 183/1993 Sb. Učinil tak jednak v novelizujících ustanoveních a jednak v ustanovení nenovelizujícím, tvořícím součást výlučně zákona č. 183/1993 Sb. Za správný lze považovat toliko postup druhý. Novelizující ustanovení se stávají součástí novelizovaného zákona. Z tohoto důvodu nutno ve slovních spojeních "ke dni účinnosti tohoto zákona" obsažený termín "tohoto zákona" interpretovat ve významu zákona novelizovaného a nikoli novelizujícího. V daném případě proto výklad vede k závěru o retroaktivitě předmětných ustanovení.

3. Ustanovení § 8 odst. 5 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění zákona č. 183/1993 Sb. , konstruuje veřejnoprávní sankci za perfektní právní úkon bez jakéhokoli objasnění důvodu takového postupu. Dochází tím k retroaktivnímu postihu právně dovoleného jednání. Tato skutečnost je opět v rozporu s principy ochrany důvěry občanů v právo, zákazu retroaktivity a tím v rozporu s čl. 1 Ústavy České republiky.

4. Ustanovení § 120 odst. 2 občanského zákoníku, podle kterého "stavba není součástí pozemku", nutno interpretovat v návaznosti na odstavec 1, tudíž stavba není součástí pozemku tehdy, jestliže jde o stavbu, která je věcí nemovitou nebo jestliže jde o stavbu, která je věcí movitou, a která není funkčně nebo fyzicky

spojena s pozemkem a lze ji od něho oddělit, aniž by došlo k znehodnocení pozemku. Meliorační zařízení ,umístěná pod povrchem pozemku, tedy nejsou stavbou ve smyslu § 120 odst. 2 občanského zákoníku, nýbrž součástí pozemku dle § 120 odst. 1 občanského zákoníku.

5. Při posuzování souladu, resp. rozporu zákona, resp. jeho ustanovení s ústavou a ústavními zákony je Ústavní soud České republiky vázán toliko petitem, nikoliv však jeho odůvodněním. Z § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb. , plyne povinnost soudu u napadeného ustanovení se zabývat i dalšími okolnostmi, důležitými pro posouzení jeho ústavnosti. <

Plénum

Ústavního soudu České republiky

rozhodlo o návrhu návrhu skupiny poslanců na zrušení zákona č. 183/1993 Sb. t a k t o :

Dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů zrušují se tato ustanovení zákona č. 229/1991 Sb. , o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 42/1992 Sb. , zákona č. 93/1992 Sb. , zákona č. 39/1993 Sb. a zákona č. 183/1993 Sb. : 1. ustanovení vyjádřené v § 8 odst. 3 slovy "ke dni účinnosti tohoto zákona", 2. ustanovení § 8 odst. 4 , 3. ustanovení vyjádřené v § 8 odst. 5 slovy "vlastník pozemku daroval své pozemky fyzické osobě nebo je bezúplatně převedl v souvislosti s uzavřením kupní smlouvy na budovu, k níž pozemky patřily, a" a výrazem "-li" a slovy "ke dni účinnosti tohoto zákona", 4. ustanovení vyjádřené v § 20 odst. 2 větě třetí a čtvrté slovy: "poskytne náhradu podle odstavce 1 právnická osoba, která ke dni 24. června 1991 užívala pozemky oprávněné osoby. Nelze-li takto určit povinnou osobu,". 5. ustanovení § 24 odst. 1. Ve zbyvajících částech návrhu zamítá.

O d ů v o d ň ě n í

I.

Dne 10. 9. 1993 obdržel Ústavní soud České republiky návrh skupiny 41 poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky na zahájení řízení o zrušení zákona č. 183/1993 Sb. , kterým se mění a doplňuje zákon č. 229/1991 Sb. , o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 42/1992 Sb. , zákona č. 93/1992 Sb. a zákona České národní rady č. 39/1993 Sb. Podle ustanovení § 42 odst. 3 a § 69 cit. zákona zaslal Ústavní soud České republiky předmětný návrh k vyjádření Poslanecké sněmovně. Její předseda potvrdil stanovisko Poslanecké sněmovny, vyjádřené jejím hlasováním o návrhu zákona, a závažnost přijaté novely zákona č. 229/1991 Sb. zdůvodnil následující argumentací: "Z ákon o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku je základním právním předpisem, upravujícím restituci zemědělského majetku, který přijalo Federální shromáždění. Schválený zákon reaguje na situaci, která vznikla poté, co tento zákon začal být realizován v praxi a byly přijaty některé další zákony, jako například zákon o transformaci družstev, zákon o pozemkových úpravách . Smyslem úpravy je urychlení procesu vrácení odňatého zemědělského majetku, přičemž zásadní změna je řešení vztahů, vzniklých mezi fyzickými osobami při uzavírání

kupních smluv na budovy, a v souvislosti s tím nuceného darování pozemků, patřících k budovám. Tato změna spočívá v možnosti požádat způsobem stanoveným v zákoně o vrácení pozemků, případně zaplacení ceny za pozemky, které byly takto darovány. Dále zákon stanoví jako povinnou osobu při náhradách oprávněným osobám, tam kde tuto povinnost má, obec nebo stát nebo pozemkový fond. Zákon sjednocuje postup při vypořádávání náhrad za trvalé porosty u lesních pozemků, a to jak při vrácení práva vlastnického, tak i práva užívacího. Zákon má zavedením institutu dražeb zamezit pomalému vyrovnávání restitučních nároků oprávněných osob, ke kterému dochází zejména při transformaci zemědělských družstev podle zákona č. 42/1992 Sb., a při kterém je nesporná oprávněnost restitučních nároků oprávněných osob." Podle § 42 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb. si Ústavní soud České republiky vyžádal jako listinné důkazy od Poslanecké sněmovny příslušné tisky a záznamy sněmovního projednávání zákona č. 183/1993 Sb., jakož i zákona č. 229/1991 Sb. (parlamentní tisk FS č. 1047, tisk FS č. 928, tisk FS 1106, tisk FS č. 1104, tisk FS č. 393, zpráva zpravodajů č. tisku 547, návrh výborů č. tisku 643, tisk ČNR č. 108, společná zpráva k němu č. 109, tisk č. 212, společná zpráva tisk č. 344, těsnopisecká zpráva o schůzi Poslanecké sněmovny, I. volební období, 9. schůze, 18.-21. 5. 1993), a od ministerstva spravedlnosti a ministerstva zemědělství "Směrnice o postupu při registraci smluv u státních notářství a při udělování souhlasu k převodům a nájům některých druhů nemovitostí okresními národními výbory", vydané dne 15. 5. 1964 ministerstvem spravedlnosti a ministerstvem zemědělství, lesního a vodního hospodářství (č. j. 61 516/64-MZ-práv.). Ústavní soud České republiky si dále za účelem získání přehledu o skutečném praktickém dopadu napadených ustanovení zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, vyžádal od Ministerstva spravedlnosti České republiky informaci o počtu napadených věcí podle § 8 odst. 3 až 5 citovaného zákona. Ve svém vyjádření ze dne 16. 3. 1994 Ministerstvo spravedlnosti České republiky Ústavnímu soudu České republiky sdělilo počet těchto věcí, napadlých v obvodu působnosti jednotlivých krajských soudů, včetně Městského soudu v Praze, přičemž k uvedenému datu v celé České republice z celkového počtu 4.186 věcí nebylo skončeno 3.025.

II.

II/a

V souvislosti s ustanovením § 8 odst. 3 až 5 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, navrhovatelé namítají jeho rozpor s čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Podle názoru navrhovatelů citovaná ustanovení umožňují "odejmutí vlastnictví fyzické osobě a omezení výkonu vlastnického práva bez náhrady", a to nejenom těm, kteří "nabyli vlastnických práv na základě režimních výhod", nýbrž i těm, "kteří vlastnických práv nabyli v dobré víře".

V první řadě proto nutno řešit otázku, zdali ustanovení § 8 odst. 3 až 5 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, upravuje institut vyvlastnění, a tudíž se na něj vztahují podmínky, stanovené v čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Ústava ani právní předpisy pojem vyvlastnění výslovně nedefinují. Jeho obsah možno proto vymezit

jednak induktivně na základě pozitivně právní úpravy institutu vyvlastnění v různých právních předpisech a jednak doktrinárně, tj. na základě definic, podaných právní vědou.

Problematiky vyvlastnění se kromě ustanovení čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod dotýkají zejména také ustanovení § 128 odst. 2 obč. zák., § 25 obch. zák., § 108 až 114 a § 141 odst. 4 stavebního zákona, § 25 zákona č. 40/1961 Sb., o obraně státu, ve znění pozdějších předpisů. Ze všech citovaných předpisů lze dovodit, že právní řád pod pojmem vyvlastnění rozumí nucené odejmutí vlastnického práva ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu (nutno podotknout, že právní řád zná i jiný druh nuceného odejmutí vlastnického práva ve veřejném zájmu a na základě zákona, ne však za náhradu, a to institut konfiskace podle trestního zákona, přípustnost kterého je stanovena čl. 39 Listiny základních práv a svobod).

V teorii se vyvlastnění "obvykle definuje jako zásah do majetkových práv, zvláště práva vlastnického, ve prospěch všeužitečného díla, kterým se práva ruší nebo omezují a současně pro jiného se práva zakládají, a to zpravidla za náhradu ... Cílem vyvlastnění je, aby byla zřízena pro podnikatele všeužitečného díla práva, jež by mu umožnila provedení toho díla ... Zásadního významu je nález Boh. adm. 14.224, že veřejný zájem je dán, podniká-li se dílo za tím účelem, aby bylo vyhověno životním potřebám nějakého širšího celku, státního, územního, sociálního a p." (J. Hoetzel, Vyvlastnění. In: Slovník veřejného práva československého. Sv. V., Brno 1948, s. 487, 493)

Z porovnání § 8 odst. 3 až 5 zákona č. 229/1991 Sb. s pozitivně-právní indukcí, jakož i s doktrínou, možno dovodit, že se v citovaném ustanovení o institut vyvlastnění nejedná, a to zejména z těchto dvou důvodů:

Podle preambule citovaného zákona je jeho účelem "zmírnit následky některých majetkových křivd, k nimž došlo vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku v období let 1948 až 1989". Právní institut, který naplnění uvedeného účelu v zákoně sleduje, je institut restituční, tj. institut odstranění protiprávnosti při převodu vlastnictví, případně protiprávního zásahu do vlastnického práva, a to navrácením věci do původního právního vztahu. Tato protiprávnost je dvojího druhu.

Prvním druhem je protiprávnost, která pozitivně-právně existovala již v čase převodu vlastnictví (např. uzavření kupní smlouvy v tísni za nápadně nevýhodných podmínek). Zákon č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, v těchto případech představuje lex specialis ve vztahu k občanskému zákoníku. Umožňuje totiž domáhat se neplatnosti převodu vlastnictví a následně vydání věci i v případě uplynutí vydržecí lhůty u nabyvatele (v uvedeném příkladě také po uplynutí promlčecí lhůty pro odstoupení od smlouvy).

Druhou je protiprávnost, způsobená právním řádem, platným v období let 1948 až 1989, umožňujícím uskutečňování majetkových křivd, a stanovená zákonem č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů. V těchto případech jde opět o speciální ustanovení k občanskému zákoníku, určující další důvody protiprávnosti při uplatnění vlastnické žaloby na vydání

věci, jakož i vylučující v těchto případech nabytí vlastnického práva vydržením.

Právním důsledkem naplnění podmínek, obsažených v ustanovení § 8 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, je možnost oprávněné osoby domáhat se soudního zrušení smlouvy o převodu pozemků. Z termínu "zrušení smlouvy" nutno dovodit analogicky k § 457 občanského zákoníku, že jde o deklaratorní rozhodnutí soudu (totožné stanovisko při interpretaci termínu "zrušení smlouvy" zastává i soudní judikatura: R 26/75).

Rozdíl mezi restitucí a vyvlastněním lze obecně vymezit následovně:

a) Restituce je odstraněním protiprávnosti při převodu vlastnictví, případně protiprávního zásahu do vlastnického práva, a to navrácením věci do původního právního vztahu s právními účinky ex tunc.

b) Vyvlastnění je nuceným odejmutím vlastnického práva ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu a s právními účinky ex nunc.

c) Důvodem restituce je výlučně protiprávnost, zatímco důvodem vyvlastnění je veřejný zájem, tj. pojem odlišný. Otázkou v této souvislosti je, zdali odstranění protiprávnosti může být veřejným zájmem v případě vyvlastnění. Z podstaty vyvlastnění plyne následující závěr: Vyvlastněným (expropriátem) jsou "všichni majitelé práv, která jsou nesrovnatelná s právy, jež mají být expropriací založena, a proto musí být zrušena neb omezena. Z toho plyne, že všichni expropriáti by měli mít přímý nárok proti vyvlastniteli na odškodnění." K odmítnutí možnosti podřadit odstranění protiprávnosti pod pojem veřejný zájem při vyvlastnění lze dospět argumentem *reductio ad absurdum*. Z požadavku náhrady, který je definičním znakem vyvlastnění, tudíž plyne, že důvodem vyvlastnění odstranění protiprávnosti být nemůže, protože poskytování náhrady vyvlastněnému, kterého právní pozice je spojena s protiprávností, by bylo absurdní.

d) Právní účinky restituce nastávají ex tunc, právní účinky vyvlastnění ex nunc. Restituce tudíž není nuceným odejmutím vlastnictví, nýbrž povinností obnovit původní právní stav. Základní úprava restituce může však v ústavně odůvodněných případech vyloučit zpětné nároky osob, oprávněných žádat vydání věci. Uvedená úprava platí právě v případě zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů. Podle § 28 citovaného zákona oprávněná osoba, které byla věc vydána, nemůže proti povinné osobě uplatňovat jiné nároky, související s vydáním věci, než jsou uvedeny v tomto zákoně (§ 14 odst. 3 , § 15 odst. 2 až 4). V této souvislosti nutno zkoumat, zdali tímto založená nerovnost vůči jiným reivindikacím je v souladu s ústavou. Protože podle čl. 3 Ústavy České republiky je Listina základních práv a svobod součástí jejího ústavního pořádku, lze z uvedeného dovodit i závaznost rozhodnutí Ústavního soudu ČSFR, která byla na jejím základě vydána. Ve svém rozhodnutí č. 11/1992 Sbírky usnesení a náleží Ústavní soud ČSFR vyjádřil své chápání principu rovnosti takto: "Je věcí státu, aby v zájmu zabezpečení svých funkcí rozhodl, že určité skupině poskytne méně výhod než jiné. Ani zde však nesmí postupovat zcela

libovolně. ... Pokud zákon určuje prospěch jedné skupiny a zároveň tím stanoví neúměrné povinnosti jiné, může se tak stát pouze s odvoláním na veřejné hodnoty." V daném případě nutno za důvod omezení nároků oprávněné osoby vůči osobě povinné, obsažené v citovaném ustanovení § 28 , považovat účel zákona, spočívající ve zmírnění (a nikoli v odstranění) některých (a nikoli všech) křivd, spáchaných v období let 1948 - 1989

e) Právní účinky restituce jsou také odlišné od právních účinků vyvlastnění z hlediska obsahu zápisu do katastru nemovitostí.

Porovnáním institutů vyvlastnění a restituce nutno tudíž odmítnout námitku navrhovatelů, podle které ustanovení § 8 odst. 3 až 5 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, upravují vyvlastnění a jsou v rozporu s čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod .

Při posuzování souladu ustanovení § 8 odst. 3 až 5 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, s Ústavou České republiky , ústavními zákony a mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy České republiky nutno poukázat i na další souvislosti.

Zákony o majetkové rehabilitaci (restituci) vycházejí z myšlenky, že majetkové křivdy páchal stát prostřednictvím svých právních nebo faktických opatření a jednání. Jde přitom o nemovité i movité věci, které v rozhodném období "přešly" na stát, popř. na "organizace socialistického sektoru", jež se státem fakticky tvořily hospodářský celek.

Povinnými osobami jsou proto:

1) stát nebo právnické osoby, které věc držely v den, kdy jednotlivé zákony nabyly účinnosti (§ 4 odst. 1 zákona č. 403/1990 Sb. , ve znění pozdějších předpisů; § 3 a 6 zákona č. 87/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů; § 4 a 6 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů),

2) fyzické osoby pak jen tehdy, jestliže věc nabyly od státu (popř. jiné právnické osoby), který by jinak byl povinen tuto věc vydat, a to za právně nebo morálně neregulérních podmínek: v rozporu s tehdy platnými právními předpisy, na základě protiprávního zvýhodnění, popř. za cenu nižší než byla cena podle tehdy platných předpisů (§ 4 odst. 2 zákona č. 403/1990 Sb. , ve znění pozdějších předpisů; § 4 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů; § 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů).

Z této ideové koncepce napadená ustanovení § 8 odst. 3 až 5 zákona č. 229/1993 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, vybočují a zakládají restituční nároky mezi fyzickými osobami. Z uvedeného vyplývá, že cit. ustanovení je v zákoně ustanovením speciálním a v něm obsažené pojmy jsou ve vztahu k obecným pojmům zákona pojmy speciálními. Jde především o pojem "oprávněné osoby" podle § 8 odst. 3 a 5 , který je ve vztahu k pojmu "oprávněná osoba" podle § 4 zákona pojmem speciálním. Práva a povinnosti "oprávněných osob" podle zákona se proto vztahují na obecný pojem "oprávněné osoby" a ne na pojem speciální. Způsob uplatnění nároků "oprávněné osoby" podle § 8 odst. 3 až

5 je upraven přímo v cit. ustanovení, lhůta na jejich uplatnění v čl. II odst. 1 zákona č. 183/1993 Sb.

Rozšíření koncepce restitučních zákonů zákonodárce v důvodové zprávě k návrhu zákona č. 183/1993 Sb. zdůvodňuje takto: "Návrh novely řeší rovněž právní problém bezúplatného převodu pozemků z jedné fyzické osoby na druhou v souvislosti s uzavřením kupní smlouvy na budovu, k níž pozemky patřily. Fyzické osoby, které koupily budovu, měly v kupní smlouvě uvedenu darovací doložku na zemědělské pozemky. V současné době se vlastníci těchto pozemků domáhají práva na vydání těchto pozemků, ačkoliv je nabyli na základě protiprávního zvýhodnění a bez úhrady. Uvedená právní praxe byla prováděna na základě "Směrnice o postupu při registraci smluv u státních notářství a při udělování souhlasu k převodům a nájům některých druhů nemovitostí okresními národními výbory", vydané dne 15. 5. 1964 ministerstvem spravedlnosti a ministerstvem zemědělství, lesního a vodního hospodářství (č. j. 61 516/64-MZ-práv.). Je tedy možno spravedlivě požadovat, aby ten, kdo přijal pozemky, které jiný daroval v tísni a na základě donucení, aby tyto pozemky vrátil původnímu vlastníku nebo aby za ně zaplatil. ... Při registraci kupních smluv na obytné a hospodářské budovy byl na vlastníky činěn nátlak (pod sankcí nezaregistrování kupní smlouvy), aby do kupní smlouvy bylo zahrnuto i darování pozemků, které k budovám patřily. Navrhuje se tedy, aby soud rozhodl, že současný vlastník (fyzická osoba) takto bezplatně získané pozemky uhradil, případně aby byla zrušena ta část smlouvy, kterou byly pozemky darovány."

Podle preambule citovaného zákona je jeho účelem "zmírnit následky některých majetkových křivd, k nimž došlo vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku v období let 1948 až 1989". Povahou předmětného období (charakterizovaného zákonodárcem v zákoně č. 480/1991 Sb. a v zákoně č. 198/1993 Sb.) mohla způsobit majetkové křivdy nejen mezi fyzickými osobami a státem, nýbrž i mezi fyzickými osobami navzájem. Protiprávnost, vedoucí k restituci (nebo ji nahrazujícímu plnění), nutno proto interpretovat výlučně v návaznosti na účel zákona. V případě § 8 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, to znamená: interpretovat pojem tísň v souvislosti s politickým nátlakem, spojeným s obdobím let 1948 až 1989 (jiná interpretace by zakládala nerovnost právních následků ve vztahu k jiným, v tísni uzavřeným právním úkonům, a tím rozpor s ústavním principem rovnosti),

- důvod protiprávnosti při bezúplatném převodu pozemku v souvislosti s uzavřením kupní smlouvy na budovu, k níž pozemky patřily, spatřovat ve skutečnosti, že při registraci kupních smluv na obytné a hospodářské budovy byl na vlastníky činěn nátlak (pod sankcí nezaregistrování kupní smlouvy), aby do kupní smlouvy bylo zahrnuto i darování pozemků, které k budovám patřily, tudíž byla omezena jejich smluvní svoboda.

V doplněných ustanoveních zákona o půdě (§ 8 odst. 3 až 5 - čl. I bod 11. zákona č. 183/1993 Sb.) se mluví o "dni účinnosti tohoto zákona". Protože je tento výraz použit v ustanoveních zákona o půdě, nelze tím rozumět nic jiného, než den, kdy nabytí účinnosti zákon č. 229/1991 Sb., tj. 24. červen 1991 (obdobně platí uvedený závěr i pro plynutí subjektivní lhůty podle § 13

odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, tj. podle čl. I bodu 21. zákona č. 183/1993 Sb.). Tuto interpretaci potvrzuje i ustanovení čl. II odst. 1 zákona č. 183/1993 Sb., které stanoví lhůtu na uplatnění nároků, obsažených v zákoně č. 183/1993 Sb. (tj. v čl. I cit. zákona). Případný úmysl zákonodárce vyjádřit tímto výrazem, že jde o den, kdy nabytí účinnosti zákon č. 183/1993 Sb., tj. 1. červenec 1993, na právních důsledcích úpravy nic nemění, protože rozhodující je v zákoně skutečně použitá formulace. Takovému úmyslu nasvědčuje např. ustanovení čl. I bodu 54. zákona č. 183/1993 Sb. V novém § 33c odst. 1 zákona o půdě se totiž stanoví, že způsob vyhlášení a provedení dražby stanoví vláda nařízením, které vydá "do 30 dnů od účinnosti tohoto zákona", čímž byla zřejmě míněna lhůta počítaná od 1. července 1993.

Z uvedeného plyne, že zákonodárce v rozporu s principy legislativní techniky a zároveň v rozporu se zásadami jasnosti a určitosti zákona, které představují součást principu právní jistoty, a tudíž principu právního státu (čl. 1 Ústavy České republiky) dvěma různými způsoby upravil začátek plynutí lhůt, navazujících na právní skutečnosti, založené účinností zákona č. 183/1993 Sb. Učinil tak jednak v novelizujících ustanoveních a jednak v ustanovení nenovelizujícím, tvořícím součást výlučně zákona č. 183/1993 Sb. Za správný lze považovat toliko postup druhý. Novelizující ustanovení se stávají součástí novelizovaného zákona. Z tohoto důvodu nutno ve slovních spojeních "ke dni účinnosti tohoto zákona" obsažený termín "tohoto zákona" interpretovat ve významu zákona novelizovaného a nikoli novelizujícího ("tímto zákonem" je totiž zákon č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a nikoliv zákon č. 183/1993 Sb.). V daném případě proto výklad vede k závěru o retroaktivitě předmětných ustanovení.

Otázkou je, zdali retroaktivita ustanovení § 8 odst. 3 až 5 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je protiústavní nebo ne.

V ústavním pořádku České republiky výslovný zákaz retroaktivity pro oblast trestního práva hmotného zakotvuje čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, všeobecný zákaz retroaktivity lze dovodit z čl. 1 Ústavy České republiky, podle něhož je Česká republika právním státem. K definičním znakům právního státu patří také princip právní jistoty a ochrana důvěry občanů v právo, jejichž součástí je také zákaz retroaktivity právních norem. Obdobně na margo principu retroaktivity konstatoval i Ústavní soud ČSFR ve věci sp. zn. Pl. ÚS 78/92: "Principy právního státu, právní jistoty, které možno vyvodit z požadavku demokratického uspořádání státu, vyžadují každý ústavně možný případ retroaktivity zakotvit expressis verbis v ústavě, resp. zákoně, a vyřešit s tím spojené případy tak, aby nabytá práva byla řádně chráněna." (Ústavní soud ČSFR, Sbírka usnesení a nálezů, 1992, č. 15) V případě ustanovení § 8 odst. 3 až 5 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jsou se zpětnou účinností (tj. od 1. července 1993, termínu nabytí účinnosti zákona č. 183/1993 Sb. k termínu nabytí účinnosti zákona č. 229/1991 Sb., 24. červnu 1991) neplatné všechny převody pozemků, na které se citovaná ustanovení vztahují. Tímto jsou dotčena nabytá práva právních subjektů, která již nestojí v příčinném vztahu k protiprávnosti, vyjádřené v účelu

zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů. Retroaktivita citovaných ustanovení je proto narušením nabytých práv, přesahující účel zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, a tím je i narušením principu ochrany důvěry občanů v právo a v důsledku toho citovaná ustanovení nutno považovat za rozporná s čl. 1 Ústavy České republiky . Uvedený závěr vyplývá rovněž z § 8 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, a pro případy převodu vlastnictví na třetí osoby stanoví povinnému subjektu uhradit "cenu, za kterou byly pozemky převedeny na třetí osobu".

Zrušením ustanovení, obsaženého v § 8 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, a vyjádřeného slovy "ke dni účinnosti tohoto zákona", se vylučuje jakákoliv pochybnost ohledně možné retroaktivity. Lhůta na uplatnění nároku oprávněné osoby je dána ustanovením čl. II zákona č. 183/1993 Sb. , přičemž podmínkou existence práva, založeného ustanovením § 8 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, je skutečnost, zda jsou předmětné pozemky v době uplatnění nároku (vymezené již uvedenou lhůtou v čl. II zákona č. 183/1993 Sb.) ve vlastnictví osoby, jíž byly darovány nebo bezúplatně převedeny, nebo ve vlastnictví osoby této osobě blízké.

Ustanovení § 8 odst. 4 napadeného zákona z okruhu případů podle odst. 3 vyjímá darování v tísni nebo bezúplatný převod v souvislosti s uzavřením kupní smlouvy na budovu na osoby blízké. Zákonodárce tímto znevýhodňuje jednu skupinu právních subjektů, přičemž ani z daného ustanovení ani z obecných ustanovení zákona pro takovou nerovnost nelze dovodit žádný důvod. V důsledku tohoto konstatování nutno označit předmětné ustanovení za rozporné s ústavním principem rovnosti, vyjádřeným v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Kromě již uvedeného zvláštní ústavní analýzu vyžaduje ustanovení § 8 odst. 5 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů.

Tím, že zákonodárce v dikci § 8 odst. 5 jako podmínku nastoupení veřejnoprávní sankce "úhrady ceny, za kterou byly pozemky převedeny na třetí osobu" vynechal při darování pozemků tiseň, v citovaném ustanovení zkonstruoval zmatečné ustanovení: Nárok vyplývající z citovaného ustanovení může uplatnit každý vlastník pozemku, který "daroval své pozemky fyzické osobě", a jenom "jsou-li tyto pozemky ... ve vlastnictví jiné osoby než osoby uvedené v odstavci 3", přičemž osobou podle odstavce 3 je toliko osoba, které byly pozemky darovány v tísni. Takovouto osobou proto může být i osoba, které byly řádně pozemky darovány. Ustanovení tudíž konstruuje veřejnoprávní sankci za perfektní právní úkon bez jakéhokoli objasnění důvodu takového postupu. Dochází tím k retroaktivnímu postihu právně dovoleného jednání. Tato skutečnost je opět v rozporu s principy ochrany důvěry občanů v právo, zákazu retroaktivity, a tím v rozporu s čl. 1 Ústavy České republiky . Uvedenými argumenty je zdůvodněn závěr o zrušení části ustanovení § 8 odst. 5 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů.

II/b

V souvislosti s ustanovením § 11 odst. 7 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, navrhovatelé namítají jeho rozpor s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod : "Rozpor spočívá ve zvýhodnění vlastníka pozemku oproti vlastníku stavby stojící na pozemku tím, že zákon umožňuje vydat pozemek i se stavbou. Vlastník pozemku tedy požívá větší právní ochrany než vlastník stavby." Navrhovatelé na podporu svého stanoviska uvádějí citaci odůvodnění rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ve věci sp. zn. 3 Cdo 45/92: "Rovná ochrana všech forem vlastnictví ... neumožňuje na posuzovanou věc nahlížet tak, jakoby žalobce coby vlastník pozemků měl víc práv, a jako by se žalované družstvo, coby vlastník staveb na těchto pozemcích stojících, muselo podřídit panujícímu vlastnictví k půdě. Bývalá zásada 'superficies solo cedit' není součástí našeho právního řádu již od účinnosti tak zvaného středního občanského zákoníku (zákon č. 141/1950 Sb.) navíc režim zcela opačný je nyní výslovně vyjádřen v ustanovení § 120 odst. 2 obč. zák."

Při posouzení argumentace navrhovatelů je nutno připomenout obsah pojmu vyvlastnění, které se "obvykle definuje jako zásah do majetkových práv, zvláště práva vlastnického, ve prospěch všeužitečného díla, kterým se práva ruší nebo omezují a zároveň pro jiného se práva zakládají, a to zpravidla za náhradu ... Cílem vyvlastnění je, aby byla zřízena pro podnikatele všeužitečného díla práva, jež by mu umožnila provedení toho díla" (J. Hoetzel, Vyvlastnění. In: Slovník veřejného práva československého. Sv. V., Brno 1948, s. 487), přičemž vyvlastnitelem (expropriantem) může být "podnikatel všeužitečného díla, bez zřetele na to, je-li to stát (jako fiskus), veřejnoprávní subjekt nebo korporace soukromého práva a soukromník" (tamtéž, s. 495). Porovnáním předmětného ustanovení s uvedenou tezí, vymezující pojem vyvlastnění, nutno tudíž dospět k závěru, že ustanovení § 11 odst. 7 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, zakotvuje institut vyvlastnění, a to v souladu s podmínkami, stanovenými v čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod . Všeužitečným dílem, čili veřejným zájmem, sledovaným daným ustanovením, je jeden z účelů zakotvených v preambuli zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů: "upravit vlastnické vztahy k půdě v souladu se zájmy hospodářského rozvoje venkova". Konstrukce, obsažená v ustanovení § 11 odst. 7 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, umožňuje dosáhnout účelu zákona nuceným odejmutím vlastnictví, na základě zákona a za náhradu. Tuto konstrukci nutno proto označit za vyvlastnění, a tudíž mít zato, že je v souladu s podmínkami, stanovenými v čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

Argumentace Vrchního soudu v Praze ve věci sp. zn. 3 Cdo 45/92 se vztahuje na aplikaci ustanovení § 126 a § 135c odst. 1 obč. zák., vychází tudíž z odlišného normativního základu: týká se institutu restituce. Jak již bylo konstatováno, ustanovení § 11 odst. 7 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, nutno považovat nikoli za ustanovení restituční, nýbrž za ustanovení, zakotvující podmínky vyvlastnění. Z toho vyplývá, že navrhovatelem uváděné rozhodnutí Vrchního soudu v Praze není možno vztáhnout na ustanovení § 11 odst. 7 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů.

Z hlediska namítané nerovnosti mezi tržní cenou stavby a cenou stavby podle předpisu, obsaženého ve vysvětlivce č. 13a (vyhláška č. 182/1988 Sb., o cenách staveb, pozemků, trvalých porostů, úhradách za zřízení práva osobního užívání pozemků a náhradách za dočasné užívání pozemků, ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb.) nutno konstatovat, že vysvětlivka není součástí právního předpisu, a tudíž nemůže zakládat jako svůj důsledek právní nerovnost. Z uvedených důvodů neshledal Ústavní soud rozpor citovaného ustanovení s Ústavou ČR.

II/c

U ustanovení § 15 odst. 1 a 4 a § 24 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, namítají navrhovatelé jejich rozpor s čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod: "Tato skutečnost se týká melioračních zařízení umístěných pod povrchem pozemku, která přecházejí do vlastnictví oprávněné osoby, aniž by za ně byla stanovena náhrada (§ 15 odst. 1 zákona) a povinnosti povinné osoby zalesnit pozemek na své náklady za podmínek, uvedených v § 15 odst. 4. Totéž se týká i trvalých staveb a melioračních zařízení, které přecházejí do vlastnictví vlastníka pozemku podle nového znění § 24 daného zákonem."

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 183/1993 Sb. k ustanovení § 15 odst. 1 uvádí: "Při vracení zemědělských pozemků často povinné organizace vyžadují od oprávněných osob náhradu za zhodnocení pozemku meliorační stavbou, např. vybudováním drenáží. Oprávněné osoby pak namítají, že odvedení podzemních vod změnilo původní biosystém natolik, že jde spíše o znehodnocení. Jednoznačný názor nemají ani půdní odborníci. Nová právní úprava vychází z toho, že péče o půdu, včetně meliorací, pokud byly provedeny, byla prováděna jako péče řádného hospodáře, a že tedy nejde o zhodnocení, pokud se meliorační stavby, např. závlahové systémy, nenalézají nad úrovní půdy, ale o běžnou péči o půdu, byť byla finančně nákladná."

Navrhovatelé opětovně argumentují rozparem citovaného ustanovení s ústavními podmínkami vyvlastnění. Z hlediska již podané argumentace k bodu I. by takový rozpor přicházel do úvahy jen v tom případě, pokud by "meliorační zařízení umístěné pod povrchem pozemku" nebylo považováno za součást věci (pozemku), nýbrž za samostatnou věc.

Takový výklad by bylo možno opřít o vyhlášku č. 34/1960 Sb., o povinnostech vlastníků (uživatelů) meliorovaných pozemků při provozu a udržování rozvodné závlahové sítě a odvodňovací, drenážní a drobné odpadové sítě melioračních staveb zrušených vodních družstev a o provozu a udržování těchto částí melioračních staveb. Podle § 2 odst. 1 písm. a) citované vyhlášky se částí meliorační stavby rozumí také "soustavná síť trubkové a krtčí drenáže". Podle ustanovení § 38 odst. 1 písm. e) vodního zákona (č. 138/1973 Sb.) mezi vodohospodářská díla patří stavby, určené k odvodňování pozemků. Podle § 1 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 85/1976 Sb., o podrobnější úpravě územního řízení a stavebního řádu, se za stavbu považují také podzemní vedení.

Při řešení dané otázky je nutno v první řadě zodpovědět zda jsou pojmy stavba a nemovitá věc

ekvivalenty, a tudíž meliorační stavba je samostatnou nemovitou věcí, která není součástí pozemku.

Podle § 119 odst. 2 obč. zák. "nemovitosti jsou pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem". Z uvedeného lze dovodit, že ne každá stavba je nemovitou věcí, nýbrž jenom ta, která je spojena se zemí pevným základem. "Meliorační zařízení umístěné pod povrchem pozemku" nutno proto považovat za stavbu, která není spojena se zemí pevným základem a není tudíž nemovitou věcí. Otázkou je, zdali v tomto případě jde o věc movitou, a tudíž o příslušenství věci, nebo o součást pozemku.

Z ustanovení § 119 obč. zák. "vyplývá, že všechny ... věci, které nelze podřadit pod pojem nemovitosti, mají povahu věci movité" (J. Bičovský, M. Holub, Občanský zákoník. Praha 1991, s. 91). "Meliorační zařízení umístěné pod povrchem pozemku" by tedy bylo movitou věcí v případě, jestliže jej není možno vymezit jako věc nemovitou nebo součást nemovité věci (pozemku).

Podle § 120 odst. 1 obč. zák. "součástí věci je vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila." Judikatura citované ustanovení v analyzovaném kontextu interpretuje následovně: "Zákonným předpokladem součástí věci je její neoddělitelnost bez současného znehodnocení věci hlavní; je přítom nerozhodné, zda se při oddělení znehodnotí součást. Znehodnocení věci nelze však chápat pouze v úzkém slova smyslu, tedy jako zničení či alespoň podstatně poškození věci hlavní při oddělení součástí; oddělením součástí pozemku se pozemek jako věc hlavní zpravidla fyzicky nepoškodí (znehodnotí), ale sníží se jeho cena; znehodnocení lze tedy chápat rovněž ve smyslu snížení hodnoty a tedy zpravidla i ceny věci. Znehodnocení může znamenat i to, že věc bude na nižší úrovni plnit svoji funkci (znehodnocení funkční), a konečně lze uvažovat o znehodnocení z hlediska vzhledu věci (tzv. znehodnocení estetické. ... součástí pozemku ve smyslu ustanovení § 120 o. z. jsou rovněž venkovní úpravy (opěrné zdi, dlažby a obruby, vodovodní a kanalizační přípojky, květinová jezírka, venkovní předložené schody, ploty o výšce menší než 100 cm a další)." (R 4/1992) Citované rozhodnutí bylo přítom vydáno v době, kdy nebylo pochybnosti o tom, že zásada superficies solo cedit v občanském právu neplatí (viz např. odůvodnění rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ve věci sp. zn. 3 Cdo 45/92: "Bývalá zásada 'superficies solo cedit' není součástí našeho právního řádu již od účinnosti tak zvaného středního občanského zákoníku (zákon č. 141/1950 Sb.) navíc režim zcela opačný je nyní výslovně vyjádřen v ustanovení § 120 odst. 2 obč. zák."

Podstatnými definičními znaky součástí věci je její funkční a fyzická spojitost s věcí hlavní a nemožnost jejího oddělení, aniž by se tím věc znehodnotila. "Meliorační zařízení umístěné pod povrchem pozemku" tyto znaky splňuje: je funkčně a fyzicky spojeno s pozemkem a platí pro ně nemožnost jeho oddělení, aniž by nedošlo k znehodnocení pozemku, a tedy je nutno jej chápat ve významu součástí věci - pozemku.

Z uvedeného tudíž vyplývá, že ustanovení § 120 odst. 2 občanského zákoníku, podle kterého "stavba

není součástí pozemku", nutno interpretovat v návaznosti na odstavec 1, tudíž stavba není součástí pozemku tehdy, jestliže jde o stavbu, která je věcí nemovitou nebo jestliže jde o stavbu, která je věcí movitou, a která není funkčně nebo fyzicky spojena s pozemkem, a lze ji od něho oddělit, aniž by došlo k znehodnocení pozemku. Meliorační zařízení, umístěná pod povrchem pozemku, tedy nejsou stavbou ve smyslu § 120 odst. 2 obč. zákona, nýbrž součástí pozemku dle § 120 odst. 1 obč. zákona.

Pro uvedený závěr lze uvést i argument právní: Smysl principu, podle kterého vlastnictví stavby automaticky nenásleduje vlastnictví pozemku, se týká především staveb, které jsou nemovitostmi. Tyto představují právně samostatnou věc, k převodu vlastnictví které se vyžaduje naplnění zvláštních podmínek (písemná forma, vklad do katastru). Stavby, které jsou věcmi movitými, nutno rozlišovat z hlediska jejich účelu, tj. zdali splňují znaky příslušenství, anebo součástí pozemku. Součástí věci, na rozdíl od příslušenství, je funkčně a fyzicky integrální součástí věci, kterou není možno od této oddělit, aniž by se znehodnotila. (Tak např. rezervní kolo na automobilu je jeho příslušenstvím, avšak kolo na přední či zadní nápravě je jeho součástí.) Takovou integrální součástí pozemku může být také stavba, která je věcí movitou, jejíž oddělení by pozemek znehodnotilo (např. meliorační zařízení, opěrné zídky apod.).

Přijetí námítky, týkající se náhrady za zabudované zařízení, a případně vydání bezdůvodného obohacení (podle § 451 a násl. obč. zák.), by vedlo k soudním sporům o povahu melioračních zařízení z hlediska zhodnocení nebo znehodnocení pozemků. Současně určení povinnosti oprávněné osobě poskytnout náhradu za zabudované zařízení může založit její oprávnění požadovat od povinné osoby uvedení pozemku do původního stavu. Obě tyto možnosti vedou ke zmaření účelu zákona: "zmírnit následky některých majetkových křivd, k nimž došlo vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku v období let 1948 až 1989, dosáhnout zlepšení péče o zemědělskou a lesní půdu obnovením původních vlastnických vztahů k půdě a upravit vlastnické vztahy k půdě v souladu se zájmy hospodářského rozvoje venkova i v souladu s požadavky na tvorbu krajiny a životního prostředí."

V již citovaném rozhodnutí č. 11/1992 Sbírky usnesení a nálezu Ústavní soud ČSFR vyjádřil své chápání principu rovnosti: "Je věcí státu, aby v zájmu zabezpečení svých funkcí rozhodl, že určité skupině poskytne méně výhod než jiné. Ani zde však nesmí postupovat libovolně. ... Pokud zákon určuje prospěch jedné skupiny a zároveň tím stanoví neúměrné povinnosti jiné, může se tak stát pouze s odvoláním na veřejné hodnoty." V předmětné věci je tato "veřejná hodnota" vyjádřena účelem zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, zakotveným v jeho preambuli.

V § 15 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je plně respektován účel restitučního zákona, a to tím, že zákon umožňuje, aby oprávněná osoba obdržela pozemek spolu s tím, co bylo jeho příslušenstvím v době jeho odejmutí, příp. aby došlo k majetkovému vypořádání (obdobně řeší nárok poškozeného i § 442 odst. 2 obč. zák.).

Uvedené argumenty platí obdobně i v případě § 24 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Z porovnání § 15 odst. 1 a § 24 odst. 1 napadeného zákona vyplývá nerovnost vymezení melioračního zařízení, které je předmětem právní úpravy v citovaných ustanoveních. Podle § 15 odst. 1 je předmětem vydání současně s pozemkem také meliorační zařízení, umístěné pod povrchem pozemku, s výjimkou hlavních melioračních zařízení, podle § 24 odst. 1 jsou předmětem vydání všechna meliorační zařízení, umístěná pod povrchem země (tudíž včetně hlavních).

Pro uvedenou nerovnost, vztahující se k stejnému právu na vydání pozemku, ani z obecných ani zvláštních ustanovení zákona nelze dovodit žádný důvod. Nutno tudíž konstatovat rozpor této úpravy s ústavním principem rovnosti, vyjádřeným v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Při posuzování souladu, resp. rozporu zákona, resp. jeho ustanovení, s ústavou a ústavními zákony je Ústavní soud České republiky vázán toliko petitem, nikoliv však jeho odůvodněním. Z uvedeného plyne povinnost soudu u napadeného ustanovení se zabývat i dalšími okolnostmi, důležitými pro posouzení jeho ústavnosti.

Ustanovením § 24 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, včetně zákona č. 183/1993 Sb., došlo k významné změně původní právní úpravy, obsažené v novelizovaném zákoně č. 229/1993 Sb. Původní ustanovení citovaného zákona vázalo přechod vlastnického práva k trvalým porostům s termínem zániku užívacích vztahů k pozemkům podle předcházejících předpisů. Naproti tomu novelizované ustanovení změnilo vlastnické poměry k trvalým porostům v tom smyslu, že u pozemků, navrácených původním vlastníkům, u kterých byl zřízen nájem s dosavadním uživatelem, přechází vlastnictví k trvalým porostům až momentem ukončení nájmu (a rovněž meliorační zařízení pod povrchem pozemku a stavby související s trvalými porosty). Zákonodárce tímto, v rozporu s podmínkami stanovenými v čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, nuceně odejmul vlastnické právo k trvalým porostům osobám, kterým již toto právo vzniklo podle původního znění § 24 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. Uvedené důvody vedou k závěru o zrušení ustanovení § 24 odst. 1 zákona č. 229/1993, ve znění pozdějších předpisů.

Zrušením uvedeného ustanovení se vlastnická práva k trvalým porostům také v případech nájmu podle § 22 zákona č. 229/1991 S., ve znění pozdějších předpisů, řídí ustanovením § 2 odst. 2 citovaného zákona. Moment přechodu vlastnického práva k melioračním zařízením je v případě vlastníků těch pozemků, u kterých zanikají majetková práva podle § 22 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, dán ustanovením § 22 odst. 1 a § 1 odst. 1 písm. c) citovaného zákona a, tj. dnem nabytí jeho účinnosti; rozsah melioračních zařízení, která nutno považovat za součást pozemku, je vymezen v § 15 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Vlastnické poměry k trvalým porostům, vzniklým po dobu nájmu, se řídí ustanoveními občanského zákoníku.

II/d

Podle § 20 odst. 2 věta třetí zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, nelze-li zjistit právní osobu, která věci (tj. živý a mrtvý inventář a zásoby, které původní vlastník vnesl do zemědělského družstva nebo mu byly ođaty nebo jinak bezúplatně převedeny) převzala, nebo jejího právního nástupce nebo jestliže tato právní osoba zanikla, poskytne náhradu za tyto věci právní osoba, která ke dni 24. června 1991 užívala pozemky oprávněné osoby.

V daném případě se křivda odstraňuje tím způsobem, že se právní osobě ukládá povinnost poskytnout náhradu za újmu, přičemž tuto újmu sama nezpůsobila, a ani není právním nástupcem právní osoby, která tuto újmu způsobilá.

Čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod zakotvují ústavní princip rovnosti. Podle čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Z uvedeného vyplývá, že povinnost, založená § 20 odst. 2 věta třetí zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, musí také zachovávat základní práva, vyplývající z ústavního principu rovnosti ve vztahu k subjektům podle § 18a odst. 1 citovaného zákona. Jak již bylo uvedeno "pokud zákon určuje prospěch jedné skupiny a zároveň tím stanoví neúměrné povinnosti jiné, může se tak stát jenom na základě odvolání se na veřejné hodnoty." (rozhodnutí č. 11/1992 Sbírky usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR) V případě § 20 odst. 2 věty třetí zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, zákonodárce takové odvolání se na veřejné hodnoty ve vztahu k subjektům, uvedeným v citovaném ustanovení, nevyjádřil a takové odvolání není možno dovodit ani z jiných ustanovení zákona, především z preambule, a to z toho důvodu, že zákonem stanovená povinnost v daném případě nesměruje vůči subjektům, spojeným s uplatněním účelu zákona

II/e

V souvislosti s ustanovením § 33a zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, navrhovatelé namítají jeho rozpor s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod : "Jeho obsah velmi hrubým způsobem zvyhodňuje určitou skupinu oprávněných osob (ty osoby, které se sdružují za účelem vymáhání svých nároků) oproti ostatním oprávněným osobám." (str. 2 návrhu)

Z argumentace navrhovatelů možno dovodit, že v ní namítají nerovnost skupiny oprávněných osob, které se sdružily podle § 33a odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, a to ve vztahu jednak k ostatním oprávněným osobám a jednak k oprávněným osobám podle zákona č. 42/1992 Sb. , o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových nároků v družstvech, ve znění pozdějších předpisů.

Pokud navrhovatelé namítají, že "není vůbec respektována skutečnost, že schválením transformačního projektu byl majetek družstva rozdělen na majetkové podíly oprávněných osob" (str. 2 návrhu), nutno poukázat na ustanovení § 7 odst. 1, 2 zákona č. 42/1992 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, podle kterých do čistého jmění družstva není zahrnut majetek, na který byl uplatněn nárok podle zákona č. 229/1991 Sb. , jakož i majetkový vklad, kterým se podle § 16 písm. b) zákona č. 42/1992 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, rozumí movitý a nemovitý majetek, vnesený členem. Dále se od čistého jmění odečte částka, která bude použita pro uspokojení dalších restitučních nároků po účinnosti zákona č. 42/1992 Sb. Podle § 7 odst. 4 zákona č. 42/1992 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, majetkový podíl oprávněné osoby na transformovaném družstvu tvoří součet základního podílu a dalšího podílu na majetku družstva. Základní podíl tvoří také výše vymezený majetkový vklad (§ 7 odst. 3 cit. zákona).

Z uvedeného plyne, že oprávněné osoby podle zákona č. 42/1992 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, není možno považovat za znevýhodněny ve vztahu k oprávněným osobám podle zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů: Obě skupiny oprávněných osob mají nárok na navrácení majetku. Rozhodnutí o výhodnosti postupu podle zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, nebo podle zákona č. 42/1992 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, zákonodárce svěřuje oprávněnému subjektu (pokud je oprávněnou osobou podle obou citovaných zákonů). Rozdílnost právních následků je dána účelem obou zákonů. Tato rozdílnost není možno považovat za porušení čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod , protože zákonodárce osobě oprávněné podle obou citovaných zákonů poskytuje možnost volby, tj. osobní posouzení výhodnosti jedné z obou možných zákonných úprav.

Ani sdružení věřitelů podle § 33a odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, není možno považovat za zvyhodnění ve vztahu k ostatním věřitelům. Obsah a rozsah takto sdružených pohledávek odpovídá jednak součtu nároků jednotlivých věřitelů a jednak možnost sdružit pohledávky umožňuje uspokojení práv věřitelů vydáním věci vyšší hodnoty, jíž by nebylo možno uspokojit pohledávku jednoho věřitele.

II/f

V odůvodnění svého návrhu navrhovatelé namítají protiústavnost ustanovení § 8 odst. 3 až 5 , § 11 odst. 7 , § 15 odst. 1 a 4 , § 20 odst. 2 , § 24 , § 33a zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, přičemž "vzhledem k tomu, že rušení pouze citovaných ustanovení zákona by nesplnilo svůj účel díky různým vnitřním návaznostem v zákoně", žádají navrhovatelé o petitu zrušení celého zákona č. 183/1993 Sb.

Vzhledem ke skutečnosti, že navrhovatelé uvedené "vnitřní návaznosti" neprokázali, jakož i vzhledem k tomu, že Ústavní soud České republiky shledal protiústavními toliko část ustanovení § 8 odst. 3 , dále ustanovení § 8 odst. 4 , část ustanovení § 8 odst. 5 , část ustanovení § 20 odst. 2 a ustanovení § 24 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. , ve znění pozdějších předpisů, byl návrh ve zbývajících částech zamítnut.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu
České republiky se nelze odvolat.

V Brně 24. května 1994